

Сокол Т.Г.
*зав. кафедри спеціальних дисциплін
Інститут туризму ФПУ,
м. Київ*

НАПРЯМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ТУРИЗМУ У ВНЗ УКРАЇНИ

В статті розглядаються напрями та стандарти підготовки фахівців туристичної сфери у ВНЗ України.

Ключові слова: напрями професійної підготовки фахівців сфери туризму, стандарти професійної підготовки фахівців сфери туризму, спеціальні туристичні дисципліни.

Вступ. Для системи вищої освіти України, як і для більшості країн, що виникли на пострадянському просторі, характерне просторове і часове поєднання здобуття академічних та професійних кваліфікацій – вища фахова освіта. Підготовка фахівців здійснюється за ступеневою системою. Для будь-якого ступеня визначені професійна та академічна кваліфікації, що здобуваються громадянами одночасно під час засвоєння відповідної освітньо-професійної програми певного освітньо-кваліфікаційного рівня та відповідного до нього освітнього рівня [1, с. 55 – 56]. Проголошені державою принципи єдності, наступності та безперервності освіти (Закон України „Про освіту”, стаття 6) [2, с. 20] у професійній туристичній освіті реалізуються через її організацію на різних рівнях.

Виклад основного матеріалу. Перший рівень професійних знань молодь отримує вже у середній школі (в ліцях або ліцейних класах) на основі базової та повної середньої освіти, де учні паралельно із загальноосвітніми дисциплінами освоюють основи спеціальності із спортивно-оздоровчого туризму й екскурсійної діяльності, туристичної анімації, що викладаються як комплекс дисциплін початкової туристичної освіти. Випускники здобувають первинні спеціальні знання з туризму, можливе також отримання кваліфікації освітньо-кваліфікаційного рівня „Кваліфікований робітник”.

Другий рівень здійснюється в училищах, технікумах і коледжах, до яких часто вступають випускники ліцеїв та ліцейних класів з метою продовження своєї освіти за туристичним профілем. Фактично це є система середньої спеціальної освіти з отриманням ступеня і кваліфікації освітньо-кваліфікаційного рівня молодшого спеціаліста або бакалавра на базі професійно-технічної освіти.

Третій рівень реалізації професійних потреб – це вища освіта III і IV освітньо-кваліфікаційних рівнів, у системі якої поглиблюються знання та розширюється професійна мобільність фахівця. Після освоєння програм вищої школи за туристичними спеціальностями та спеціалізаціями випускники мають можливість отримати ступені й кваліфікації освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра з вищою базовою освітою, спеціаліста або магістра (повна вища освіта).

Четвертим рівнем професійної освіти є післядипломне навчання, що реалізується у формі курсів підвищення кваліфікації, перепідготовки тощо.

Мультигалузевий та інтернаціональний характер сфери туризму обумовлює високі вимоги щодо знань та професійних вмінь, якими повинен володіти майбутній

спеціаліст. Вищі навчальні заклади України, які здійснюють підготовку персоналу для сфери туризму, згідно з проголошеним державою принципом демократизації освіти, що передбачає надання автономії навчально-виховним закладам у вирішенні основних питань їх діяльності [2, с. 54], мають можливість самостійно вибрати напрями підготовки, а також – професійне спрямування – спеціальність та варіативну компоненту – спеціалізацію.

Але, задовольняючи потреби окремих осіб у освіті, а також потреби суспільства та сфери туризму у кваліфікованих фахівцях, держава має контролювати результати освітньої діяльності усіх її суб'єктів на різних етапах. Надаючи однакові можливості всім членам суспільства здобувати освіту, суспільство повинно мати гарантію сумлінного використання цих можливостей для якісного і повного задоволення зазначених потреб. Реалізація цієї гарантії базується на використанні державою стандартів вищої освіти як нормативної бази функціонування системи вищої освіти [1, с. 67].

Постановою Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2006 року № 1719 „Про перелік напрямів, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра” були затверджені три напрями для підготовки фахівців з туризму: в галузі знань 0306 „Менеджмент і адміністрування” (розділ „Соціальні науки, бізнес і право”) було затверджено напрям 030601 „Менеджмент”; до галузі знань 0201 „Культура” (розділ „Гуманітарні науки та мистецтво”) було внесено напрям 020107 „Туризм”, та в галузі знань 1401 „Сфера обслуговування” (розділ „Сфера обслуговування”) з 2007 року діяв напрям 140101 „Готельно-ресторанна справа”. Згодом, Постановою Кабінету Міністрів України від 9 вересня 2009 року № 990 „Про внесення змін до переліку напрямів за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра, і переліку спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційним рівнем молодшого спеціаліста” „Туризм” було перенесено з 0201 галузі знань „Культура” розділу „Гуманітарні науки та мистецтво” до розділу „Соціальні науки, бізнес і право” як окрему галузь знань – 0307 „Туризм” з відповідними напрямками 030701 „Організація туристичного обслуговування” та 030702 „Організація готельного обслуговування”, а замість напрямку „Готельно-ресторанна справа” зазначений напрям „Організація обслуговування в ресторанах” (140101).

Але вже за півроку Постановою Кабінету Міністрів України від 26 травня 2010 року № 365 „Про внесення змін до переліку напрямів за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра, і переліку спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційним рівнем молодшого спеціаліста” „Туризм” було виключено з розділу „Соціальні науки, бізнес і право” та включено до розділу 1401 „Сфера обслуговування” як окремий напрям підготовки бакалаврів 140103 „Туризм” разом з напрямками 140101 „Готельно-ресторанна справа” та 140102 „Побутове обслуговування”. Галузевий стандарт вищої освіти напрямку підготовки „Менеджмент” вперше було впроваджено наказом Міністерства освіти і науки України від 25 травня 2001 р. № 404; галузевий стандарт з напрямку Туризм” – наказом Міністерства освіти і науки України від 14 червня 2004 р. № 476. Згідно чинного законодавства стандарти підлягають перегляду та перезатвердженню не рідше як один раз на 10 років. Оновлений галузевий стандарт вищої освіти напрямку підготовки „Менеджмент” затверджений та отримав чинність в 2009 році згідно з наказом Міністерства освіти і науки України від 25 лютого 2009 р. № 79 і діє нині зі змінами згідно з наказом Міністерства освіти і науки України від 09.07.2009 р. №642 та

доповненнями. Оновлений стандарт вищої освіти за напрямом підготовки 14.01.03 „Туризм” прийнято у листопаді 2010 року (наказ Міністерства освіти і науки України № 1059 від 8.11.2010 р.).

У межах напрямку „Менеджмент” (спеціальність „Менеджмент організацій”) вже друге десятиріччя в Україні розвиваються спеціалізації, за якими здійснюється підготовка фахівців для окремих сегментів індустрії туризму. Враховуючи привабливість та багатогранність туристичної діяльності є випадки підготовки фахівців і в межах інших спеціальностей. Наприклад: „Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності” (спеціалізація „Готельне господарство і туризм”, „Міжнародний туризм”), в педагогічних вузах – спеціальність „Географія та історія” („Краєзнавчо-туристична робота”, „Рекреаційна географія та туризм” тощо), спеціальність „Фізична культура” („Туристична робота та фізична реабілітація”), спеціальність „Педагогіка та методика середньої освіти” (спеціалізація „Туристична робота”), і навіть деякі задекларували спеціальність „Менеджмент в туризмі” за напрямом „Туризм”, що не логічно за наявності окремого напрямку „Менеджмент” [3, с. 199-200].

Серед спеціалізацій, що пропонуються в межах спеціальності „Менеджмент організацій”, найпопулярнішими є „Менеджмент туристичної індустрії”, „Менеджмент готельного, туристичного та курортного сервісу”, „Менеджмент готельно-ресторанного бізнесу”, „Менеджмент курортної справи” та ін. В Інституті туризму ФПУ було проведено дослідження кількості закладів вищої освіти, які готують фахівців для сфери туризму, з точки зору напрямів підготовки. Дослідження проводилось шляхом опрацювання довідкової літератури (довідники для абітурієнтів ВНЗ), джерел Інтернет, особистих звернень у вищі навчальні заклади. За підрахунками на початок вступного періоду 2011 р. 133 ВНЗ в Україні III-IV рівня та їх філій здійснювали підготовку фахівців для туристичної сфери, серед яких є як спеціалізовані заклади освіти, так і окремі факультети і кафедри. З них 46 – за напрямом „Туризм”, 58 – за напрямом „Менеджмент” з туристичною спеціалізацією, 24 – одночасно за двома напрямками з туристичною спеціалізацією, у 5 представлені „Туризм” і „Готельно-ресторанна справа”. Ще у 5 ВНЗ окремого напрямку немає, туризм і менеджмент туристичної діяльності вивчаються як окремі предмети на різних кафедрах. Серед ВНЗ, які готують спеціалістів за напрямом „Туризм”, більше класичних університетів, за напрямом „Менеджмент” з туристичною спеціалізацією – спеціалізованих закладів, інститутів та філій.

За допомогою гістограми, поданої на рисунку 1 можна наочно отримати уявлення про кількісне співвідношення ВНЗ, які готують фахівців туризму, в різних областях України та АР Крим.

Як бачимо з гістограми, найбільша кількість ВНЗ припадає на Київську та Львівську області, зокрема – міста Київ та Львів, які є туристичними центрами першої категорії, найменша – на Дніпропетровську, Кіровоградську та Сумську області.

Якість освіти та професійна кваліфікація фахівців залежить як від загальної, так і від спеціальної професійної підготовки, яка, спираючись на фундаментальні засади освітнього процесу, доповнює їх конкретними спеціалізованими знаннями, що відображають особливості конкретної професії [4, с. 138]. В Положенні про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту) зазначається, що професійна освіта фахівців усіх рівнів включає спеціальну (фахову) підготовку, яка забезпечується вивченням „спеціальних дисциплін відповідного напрямку підготовки” [5, с. 219]. І якщо фахова підготовка менеджера-управлінця забезпечується вивченням дисциплін фахового напрямку „Менеджмент” (спеціальність „Менеджмент організацій”), його спеціалізація – „Менеджмент туристичної індустрії” – блоком дисциплін туристичної спеціалізації. Тобто професійна підготовка майбутнього менеджера туристичної індустрії,

формування його світогляду та професійної компетентності відбуваються значною мірою в процесі вивчення спеціальних туристичних дисциплін.

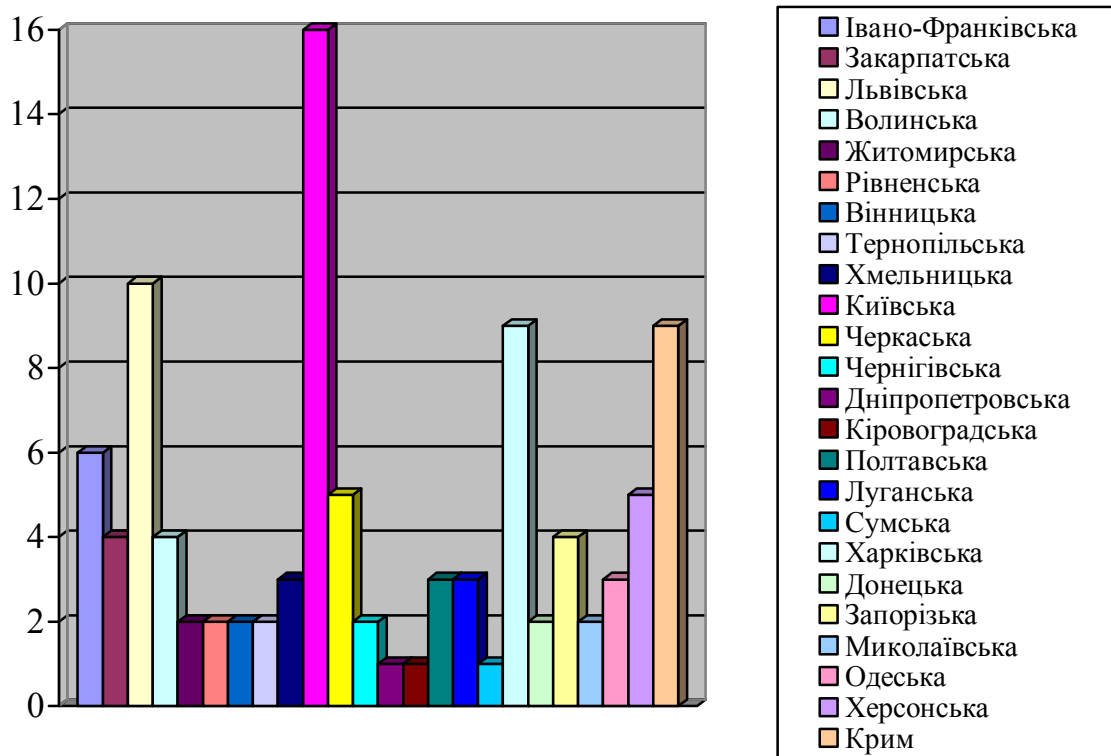

Рис. 1. Співвідношення кількості ВНЗ, які готують фахівців з туризму, в різних областях України та АР Крим

Аналіз переважно вибіркового циклів дисциплін навчальних планів та програм предметів низки вищих навчальних закладів України, які здійснюють підготовку фахівців з туризму за напрямом „Менеджмент” спеціальності „Менеджмент організацій” показав, що структурно диференційована тематика теоретичних основ туризму, організаційно-технологічних аспектів організації надання готельних і туристичних послуг та організації діяльності туристичних фірм представлена в усіх ВНЗ і є неодмінною складовою професійної підготовки фахівців даного профілю.

Було проведено анкетування 55 викладачів фахових дисциплін 26 вітчизняних ВНЗ з метою виявлення їх потреб щодо вдосконалення професійних знань та педагогічної майстерності. В ході опитування було виявлено, що більше половини опитуваних вважають навчально-методичне забезпечення підготовки спеціалістів туристичної сфери у власному ВНЗ неповним (недостатнім). Найбільшу потребу викладачі спецтурдисциплін відчують у підручниках і посібниках, а також – у методичних рекомендаціях та навчальних програмах.

Висновок. Серед висловлених викладачами побажань в плані удосконалення названих навчальних видань були: збільшити та посилити методичну частину, приділити більше уваги питанням управління підприємствами сфери туризму, розширити матеріал зі світового досвіду та практичних ситуацій, більше висвітлити інноваційні послуги та технології, диференціювати систему оцінювання якості знань і вмінь, оновити статистичний матеріал. Створення навчально-методичного

забезпечення спеціальних туристичних дисциплін залишається в колі уваги педагогіки туризму.

Список використаної літератури:

1. Державні стандарти професійної освіти: теорія і методика: монографія / за ред. Н.Г. Ничкало. – Хмельницький: ТУП, 2002. – 334 с.
2. Вища освіта в Україні: нормативно-правове регулювання. Офіційне видання друге: перероблене і доповнене. В 2 т. Т.1. – К.: Форум, 2007.
3. Михайліченко Г.І. Фахове забезпечення галузевих стандартів вищої освіти з напрямів „Менеджмент”, „Туризм” / Г.І. Михайліченко // Туристична освіта в Україні: проблеми і перспективи: Зб. наук. пр. – К.: Тонар, 2007. – С. 199-206.
4. Федорченко В.К. Підготовка фахівців для сфери туризму: теоретичні і методичні аспекти: монографія / В.К. Федорченко. – К.: Вища школа, 2002. – 350 с.
5. Положение об образовательно-квалификационных уровнях (степеневом образовании): постановление КМ Украины от 20.01.1998 г. № 65 // Збірник урядових нормативних актів України. – 1998. – № 7. – К.: Україна, 1998. – С. 215 – 221.

СОКОЛ Т.Г. НАПРАВЛЕНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ СПЕЦИАЛИСТОВ СФЕРЫ ТУРИЗМА В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ УКРАИНЫ

В статье рассматриваются направления и стандарты подготовки специалистов сферы туризма в высших учебных заведениях Украины.

Ключевые слова: направления профессиональной подготовки специалистов сферы туризма, стандарты профессиональной подготовки специалистов сферы туризма, специальные туристские дисциплины.

SOKOL T.G. DIRECTIONS OF TOURIST PROFESSIONAL TRAINING IN UKRAINIAN HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS

The article gives reference of the directions and standarts of tourist professional training in Ukrainian higher educational establishments.

Keywords: directions of professional training of tourism, the standards of professional training of tourism, special tourism discipline.